

Legislació AND Internet: un booleà complex per als professionals de la informació

ALEXANDRE LÓPEZ BORRULL
Àrea de Documentació
Universitat Autònoma de Barcelona
alexandre.lopez@uab.es

RESUM

La Societat de la Informació es presenta com l'oportunitat per a què la informació esdevingui l'eix vertebrador de molts sectors econòmics, i un actiu important de les organitzacions. Aquest fet comporta que els professionals de la informació hagin d'estar familiaritzats amb els aspectes legals que el seu accés i difusió comporten, alguns dels quals seran tractats per donar mos-

tra dels aspectes que el nostre sector ha de considerar, atès que és previsible un augment dels conflictes a la xarxa. Alguns d'ells són explicats, a la vegada que es dóna èmfasi en la necessitat d'actuar col·lectivament per a generar opinió, pressió i tenir incidència en els escenaris català, espanyol i, sobretot, europeu.

PARAULES CLAU: Internet, Legislació, Patents, Dipòsit legal, Drets d'autor, Propietat intel·lectual.

Introducció

Pensem, per un instant, en un partit de futbol. Abans d'iniciar el partit tot sembla normal. Tot i així, en sonar el xiulet d'inici, quelcom no rutlla com hauria. Un dels equips, tot i que el seu entrenador pretén que juguin en posició 4-4-2, s'entesta en fer-ho en 4-1-5. Un jugador de l'altre equip, quan la pilota surt fora, vol continuar jugant amb una de més barata i sense marques, per no pagar drets de marca. Els jugadors que avancen per la banda esquerra es veuen obligats a posar-se una bena als ulls per no veure el conjunt dels jugadors, no fos cas que agafessin mals costums. A la zona del còrner esquerra, les puntades de peu són permeses.

Per si això fos poc, els dos assistents de l'àrbitre, un a cada banda, són directius de cada un dels equips i xiulen de manera parcial, posant per davant els interessos dels seus respectius equips al joc en si. L'àrbitre, nominalment acceptat però no respectat, ha de jutjar sense xiulet ni targetes, cosa que impossibilita que hi hagi unes normes. Un assistent del públic s'aixeca esgargamellant-se i pregunta en veu alta: Però no hi ha unes normes per a tothom igual? les persones del seu voltant, trobant-se davant del nen que veia nu l'emperador, abaixen el cap incòmodes.

Aquest exemple prou gràfic és perfectament aplicable a Internet. El terreny de joc és el ciberespai i usuaris, creadors de continguts i proveïdors de serveis són els soferts jugadors i espectadors. Oppenheim acostuma a emprar un altre exemple per definir la percepció de molts usuaris, tot comparant Internet al Salvatge Oest, on hi havia unes normes, tot i que el més important sempre era la facilitat de prendre el revòlver i la punteria a encertar el tret.¹ Tot i així, el que ha de quedar clar és que les lleis sí regeixen a Internet, en teoria. El problema pot raure en quines lleis, la seva jurisdicció i si ens semblen, com a col·lectiu, útils als objectius que tots tenim de millorar l'accés de la societat a la informació.

Al llarg de la present comunicació volem fer èmfasi en la necessitat que tenim bibliotecaris i documentalistes, anomenats en el text professionals de la informació, per no dir-ne els autèntics picapedrers de la informació, d'estar al cas de les lleis que, ens agradin o no, regeixen a Internet. No és només que el desconeixement no exclou del compliment, creiem que és més, el desconeixement implica que no podem tenir una actitud proactiva en una professió cada cop més dependent d'Internet com la nostra.

Internet, dèiem, ja és aquí de fa temps, ja no cal fer més proselitisme de les seves capacitats, creiem que el que cal és ser conscients dels riscos que podem tenir.

Sí, al principi regia la *netiquette*. Cercles científics i acadèmics regits per una norma no escrita, amb una mateixa mentalitat del que havia de ser la xarxa, què podia oferir i com podia millorar la vida dels subjectes necessitats d'informació. Ara, tan sols els historiadors de les tecnologies d'informació i la comunicació utilitzen el terme. Aquest fet ha comportat que la informació estigui esdevenint un nou camp de batalla legal i que molts litigis tinguin Internet com a motiu de disputa.

Ja no cal, dèiem, escriure nous articles sobre les potencialitats d'Internet, futuristes visions de tot el que podem guanyar. Creiem que cal començar a escriure sobre els perills, riscos i quin model d'Internet volem perquè tot continuï tenint sentit. Molts, com jo mateix, només sabem què volia dir *netiquette* però ja no l'hem vista posar en pràctica, com sabem també que ja no és la norma que regeix l'ús de la xarxa. Quin és l'instrument quan ja no existeix la bona fe? legislació.

Al llarg del present text la nostra pretensió és obrir una reflexió, recolzada en realitats i exemples, sobre com la realitat i el motor econòmic dominant a la xarxa han canviat els nostres costums i quines actituds serien convenients pel nostre àmbit. Drets d'autor, patents, ús dels motors de cerca, intercanvi de documents, relacions entre països i legislacions, material sensible seran conceptes recurrents en el text.

Certament, hom pot adduir, d'altra banda, que les lleis i el Dret en general sempre han estat per darrera de les realitats socials del dia a dia. Tot i així, es pot afirmar que el desenvolupament exponencial de les tecnologies han augmentat aquest distanciament, de manera que lleis que necessiten un ampli concert intern i extern neixen de vegades quasi obsoletes quan es refereixen a capacitats de la xarxa.

1. OPPENHEIM, C. *The legal and regulatory environment for electronic information*. Tetbury: Infonortics, 2001. ISBN 1-873699-53-0.

Sovint afirmem que les tecnologies de la informació i la comunicació han canviat dràsticament la vida dels homes de finals del segle xx i actualment. De fet, el que ha canviat és que hem accelerat el flux d'informació, de manera que les decisions es prenen ràpidament amb uns efectes que apareixen al cap de poc temps d'haver-se pres. La societat esdevé més àgil en el seu comportament, tot i que aquesta flexibilitat comporta de vegades la dificultat de predir cap on es dirigeix.

D'alguna manera podria fer-se un complicat paral·lelisme amb la construcció de l'àmbit de decisió europea que anomenem Unió Europea. Crec no haver llegit enlloc que, de fet, hem construït l'Internet dels Estats, on les parcel·les territorials esdevenen legislatives sobre una realitat que supera totes les fronteres, l'intercanvi d'informació no té ni necessita passaport tot i que, per les legislacions que actualment s'apliquen, es continua considerant que els paquets d'informació trossets i ajuntats mitjançant el TCP/IP arriben a unes duanes virtuals. Un dels principals problemes, doncs, serà que els nodes i servidors no entenen de jurisdiccions. Internet és internacional i no és de ningú en concret. La paradoxa és que des del punt de vista pràctic no hi ha fronteres, però des del punt de vista jurídic, sí.

La Societat del Coneixement es presenta com l'oportunitat per a què la informació esdevingui l'eix vertebrador de molts sectors econòmics, i un actiu important de les organitzacions. Aquest fet comporta que els professionals de la documentació hagin d'estar familiaritzats amb els aspectes legals que el seu accés i difusió comporten, alguns dels quals seran tractats breument a continuació per donar mostra dels aspectes que el nostre sector ha de considerar.

Quant als aspectes legals, veurem i quedarà ben palès el posicionament de diferents actors que intervenen a Internet:

- Usuari que navega i consulta pàgines web.
- Creador particular de llocs web, sense ànim de lucre.
- Creadors de llocs web i continguts amb interessos econòmics.
- Propietaris de drets d'autor, presents o no a la xarxa.
- Associacions professionals amb diferents interessos (SGAE, COBDC, FESABID, Asociación de Internautas, CEDRO, etc.)
- Proveïdors de Serveis d'Internet, dins dels qual, en un sentit ampli, es poden incloure també els serveis d'informació com ara les biblioteques.
- Estats, amb facultat de legislar.
- Organitzacions supraestats amb facultat de legislar (Unió Europea, WIPO, WTO, ICANN, etc.), i amb diferents capacitats de ser vinculants.

Tradicionalment, la propietat intel·lectual i les patents eren les dues vessants que majoritàriament documentalistes i bibliotecaris havien de considerar des d'un punt de vista legal. Actualment, aquest ventall ha crescut bàsicament per dos factors: el sector on treballen els professionals de la informació és més ampli i heterogeni que abans i les responsabilitats econòmiques associades a la feina són molt més elevades.

Propietat intel·lectual, la lluita de sempre accentuada a la xarxa

Quant a la propietat intel·lectual, la situació s'ha agreujat amb la facilitat amb la qual els continguts, tots ells amb drets d'autor, han estat copiats, manipulats, penjats i difosos a través de la xarxa. Els professionals de la informació i les seves institucions i associacions han restat sempre en el difícil equilibri entre la defensa dels drets d'autor i la lluita per l'accés a la màxima informació possible per part dels seus usuaris. Internet ha agreujat aquesta pressió sobre el nostre col·lectiu.

D'altra banda, cal considerar que Internet ha esdevingut el mitjà que permet la circulació de documents en el sentit més ampli que mai hagi existit. Text, so i imatge finalment han convergit en un mateix mitjà de transmissió. Cadascun dels tipus d'informació té associat un sector econòmic tradicional que ha vist com la xarxa passava a ser un competidor directe i ja des del principi no han sabut com situar-se en el nou taulell de joc.

Cal considerar, primer de tot, que hi ha molts usuaris que no són realment conscients d'infringir algunes lleis. El que sí consideren i saben prou bé és que la informació digital la poden copiar tantes vegades com vulguin i no perden gens de qualitat respecte l'original. Potser el veritable problema no és infringir la llei en sí, sinó el fet de la dificultat per a ser detectat. És a dir, poden pensar, si no hi ha conseqüència pel que estan duent a terme, no hi ha la responsabilitat d'actuar malament.

Schlachter proposà cinc tipus d'actituds dels usuaris respecte als drets d'autor:²

1. Els qui defensen que «la informació vol ser gratuïta». Internet i drets d'autor no poden anar a l'hora.
2. Els qui creuen que la propietat intel·lectual pot infringir-se lliurement, tan sols cal citar la font d'on s'ha obtingut el material original.
3. Els qui diuen que les obres només poden usar-se a Internet d'acord amb les regles dels drets d'autor, els qual no confereixen drets absoluts als titulars.
4. Els qui creuen que els drets morals fan possible respectar el vincle personal que existeix entre l'autor i la seva obra, pel que no és possible atribuir-se com a pròpies les creacions alienes.
5. Finalment, hi ha un sector d'usuaris que defensen que a Internet els titulars poden i han de controlar cada ús que es faci de les seves obres, cobrant per cada utilització que es faci de les mateixes.

Així, inicialment foren els documents textuais els que començaren a tenir la problemàtica de la pirateria. Llibres, articles començaren a aparèixer a la xarxa. Posteriorment,

2. GARROTE FERNÁNDEZ-DÍEZ, Ignacio. *El derecho de autor en Internet: la directiva sobre derechos de autor y derechos afines en la sociedad de la información*. Granada: Comares, 2001. (Estudios de derecho privado, 24). ISBN 84-8444-329-9.

el desenvolupament de les tecnologies permeté que el so, sobretot la música pogués moure's fàcilment per la xarxa. En aquest sentit, la filosofia del P2P propicià una autèntica revolució. Casos com el de Napster demostraren que el sector musical no havia sabut preveure els efectes de la xarxa i de fet encara pot afirmar-se que no han sabut adaptar el sector a la nova realitat.

Darrerament, és el món cinematogràfic el qui està rebent més directament la competència de la pirateria en el món en el qual les xarxes permeten transportar més informació i els mecanismes de còpia que han estat desenvolupats

Tanmateix, pel que fa als drets d'autor hi ha una diferència prou important que cal tenir en compte. Aquesta és la diferent sensibilitat i els drets inherents a la propietat intel·lectual. A l'Estat Espanyol, per exemple, hi ha dos tipus de drets inclosos en els drets d'autor:

— Drets morals: corresponen a l'autor de l'obra i són irrenunciables i inalienables, no es poden cedir ni renunciar. Reconeix a l'autor les següents possibilitats:

- a. Decidir si la seva obra ha de ser divulgada i en quina forma.
- b. Determinar si aquesta divulgació s'ha de fer amb el seu nom, sota pseudònim o signe o anònimament.
- c. Exigir el respecte a la integritat de l'obra de la seva condició d'autor (paternitat).
- d. Exigir el respecte a la integritat de l'obra i impedir qualsevol deformació, modificació, alteració que suposi perjudici als interessos o reputació.
- e. Modificar l'obra respectant els drets adquirits per tercers.
- f. Retirar l'obra del comerç, prèvia indemnització als titulars de drets d'explotació.
- g. Accedir a l'exemplar únic o rar de l'obra quan es trobi en poder d'un altre.

— Drets patrimonials: Donen la possibilitat a l'autor a decidir sobre l'ús de la seva obra, que necessita de la seva autorització (excepte els límits o excepcions que veurem). Poden ser cedits a tercers i són:

- a. Reproducció: acte de fixació en un mitjà que permeti l'obtenció de còpies.
- b. Distribució: acte de posada a disposició del públic ja sigui l'original com còpies mitjançant venda, lloguer, préstec, o qualsevol altra forma.
- c. Comunicació pública
- d. Transformació: acte de traducció, adaptació o qualsevol modificació que en derivi una obra diferent.

Així, els drets morals garanteixen la integritat i la paternitat mentre que els drets patrimonials es refereixen al flux de la informació. Cal tenir en compte, però, que la tradició legal en altres països no recull les mateixes concepcions. En els països anglosaxons, en general, el concepte de drets morals no és reconegut de la mateixa manera, tot i

que ha anat evolucionant en els darrers anys. És en els països continentals, sobretot França i Alemanya, on sí que es consideren.

Aquest fet creiem que és important perquè, de fet, el problema amb el qual s'enfronten els drets d'autor en música i cinema és bàsicament el de la infracció dels drets patrimonials. Si són els drets patrimonials els qui són més infringits, qui són els més perjudicats?, les empreses del sector que són les que més beneficis n'extreuen. Evidentment, no pretenem defensar la pirateria, però sí que creiem que en determinades postures hi ha un cert percentatge d'hipocresia, atès que les grans indústries de so i imatge avantposen la imatge romàntica del autors.

Garrote Fernández-Díez en la seva excel·lent tesi doctoral exposava les tres postures que existien en el dret quan als drets d'autor:

- *Neoclàssica*: Opinen que el dret d'autor és perfectament vàlid per a fer front a l'explotació econòmica de les obres en línia, tot i que necessita ajustos per a reforçar la posició dels titulars de drets i augmentar les seves prerrogatives en l'entorn de les xarxes digitals.

Per ells, Internet és un perill que amenaça amb fer desaparèixer la indústria si no es protegeix amb major intensitat els drets de propietat intel·lectual. Es defensa l'existència d'un dret a autoritzar l'ús de les obres en format digital i es critica l'excepció de la còpia per ús privat.

Formen part d'aquesta escola els membres de la indústria i el Govern dels Estats Units, per qui els drets d'autor no és només un sistema que incentiva la creació i difusió d'obres, sinó que constitueix una nova font de riquesa mitjançant la inversió en obres explotables comercialment.

- *Minimalistes*: defensen que els drets d'autor han de perdre protagonisme, atès que no tenen sentit en un entorn com Internet. Els drets patrimonials i morals dels titulars han de reduir-se per afavorir l'interès de l'usuari.

Si es limita el joc de les excepcions del dret d'autor, s'està restringint de forma clara la possibilitat d'accés a les obres i, per tant, també una activitat crítica, política o social.

Dins d'aquests, hi ha els partidaris de la doctrina llibertària, que opinen que els drets d'autor són un instrument obsolet i no pot ni ha de tenir cap paper en el nou entorn. Defensen que les creacions intel·lectuals són un contingut més dins la xarxa, i que cal optar per altres alternatives d'ingressos, com ara l'esponsorització, la venda de tecnologia complementària, la prestació de nous serveis de valor afegit, etc.

J. P. Barlow, defensor d'aquesta postura emprà el raonament que la propietat intel·lectual és poc respectada en les xarxes informàtiques digitals i que llavors és el dret el qui s'ha d'adaptar a la Societat i no a la inversa. Afirmen que l'objectiu de les lleis ha de ser l'adequada remuneració dels autors a través de llicències i cànon i no la protecció dels monopolis o oligopolis de les indústries culturals.

— *Eclèctics*: Tracten d'assolir un equilibri raonable entre els drets d'autor i les capacitats que Internet ofereix als usuaris. Els drets d'autor serveixen, però han d'adaptar-se per a respondre als interrogants que li plantegen les xarxes digitals. El dret d'autor és una part del dret a la informació.

Com a col·lectiu, crec que ens movem i ens hem de moure en aquesta darrera postura, tot recordant que el nostre sector es troba sota la pressió dels dos sectors, la indústria i els usuaris. La postura presa per les associacions del nostre àmbit en la transposició de la directiva europea de l'any 2001 ens sembla òptima, tot i que es restringia força al món de les biblioteques.³ Crec que també hem de reflexionar si dins dels serveis que oferim als nostres centres estan determinats préstecs que poden acabar oferint la percepció als usuaris que som uns videoclubs gratuïts.

Evidentment hem de defensar que si es decideix en la transposició a la legislació de l'Estat Espanyol un pagament com a compensació per l'excepció que no recollia la Llei del 1996 de lliure reproducció i préstec en determinades institucions com ara biblioteques, aquest cost no l'assumeixi el sistema bibliotecari sinó que ho han de fer les institucions.

Digital Rights Management

Paral·lelament, la gestió digital de drets o també anomenat gestió de drets digitals (en anglès *Digital Rights Management*) s'ha anat consolidant com un camp inherent a la informació, en el qual informàtics i sobretot, gestors de la informació han de treballar plegats per tal de mantenir els drets dels qui legítimament l'ostenten, a més a més de defensar els interessos d'intermediaris i distribuïdors.

Les tecnologies de DRM estan promogudes per a incrementar els tipus i l'abast del control que els posseïdors de drets exerceixen sobre els seus continguts que tenen propietat intel·lectual. El seu propòsit, doncs, és el de controlar l'accés, seguir i limitar els usos dels treballs digitals, tot restringint l'ús dels arxius digitals per a protegir els interessos dels posseïdors dels drets d'autor.

Com a sector, el que cal defensar és que aquestes tecnologies no vagin en contra dels drets dels nostres usuaris, atès que la tecnologia podria servir per a minimitzar alguns drets com ara el de la còpia privada. Aquests sistemes són els emprats en moltes de les llicències que les biblioteques tenen per a accedir a revistes científiques i bases de dades.

Així doncs, podria donar-se el cas que els drets d'autor desapareguessin en els propers anys, tot i que es corre el risc real que les tecnologies trobin una solució que no només el mantingui sinó que accentui les seves atribucions.

3. Directiva 01/29/CE del Parlamento Europeo i del Consejo, del 22 de mayo relativa a la armonización de determinados aspectos de los derechos de autor y derechos afines a los derechos de autor en la sociedad de la información.

D'altra banda, cal considerar també que, a la fi, els creadors de documents científics han vist també com Internet podia trencar amb el clàssic cicle de la informació i el rol de les editorials en tot el procés de la seva difusió. Certament les editorials, com a normalitzadores de format, com a avaluadores de qualitat mitjançant el *peer-review* o simplement per la creació d'un flux de la informació han estat responsables de l'explosió de la informació que tingué lloc.

Tot i així, en el cas dels documents científics, sempre ha calgut considerar que els autors reals dels documents només rebien els efectes dels drets morals i poques vegades els patrimonials que passaven a exercir ja no societats sense ànim de lucre com en els segles anteriors sinó empreses amb una evident intenció econòmica.

Fins ara les alternatives a canviar el cicle eren inviables. Poques universitats o societats (amb grans excepcions, com ara les universitats de Cambridge i Oxford, o l'*American Chemical Society*) podien permetre's la publicació de revistes científiques. Actualment, però, a poc a poc han anat apareixent revistes exclusivament electròniques, moltes d'elles gratuïtes en pràcticament tots els camps de la Ciència entesa en un sentit ampli.

Iniciatives com *Open Archive Initiative* o *Budapest Open Access Initiative* han obert noves perspectives impensables abans de l'arribada d'Internet, les quals han de ser seguides i encoratjades pel nostre sector. La primera d'elles, nascuda en l'àmbit de les *eprints* l'any 1999, pretén substituir el monopoli que grans editorials estan començant a exercir després d'una reordenació del sector que ha tingut lloc a base d'adquisicions de petites editorials o fusió de revistes de societats.

Com a documentalistes, el que hem de ser forts és en la necessitat d'una acurada indexació, que és el que els usuaris copsaran que els hi és útil. L'OAI és només una solució tecnològica a l'accés, però pot perfectament permetre un funcionament semblant a una base de dades de qualitat. Certament, és un procés que necessita una transició. En disciplines com la Física, han estat molt acceptades iniciatives com l'*ArXiv*, mentre que en d'altres com la Química, el *Chemistry Preprint Server* no ha tingut el mateix ressò, creiem que per factors psicològics en no ser associat a un procés de *peer-review*.⁴

Alguns autors defensen el paper de les universitats com a creadors de dipòsits digitals dels articles que els autors publiquen, de manera que els drets d'autor referits a l'explotació restarien en la institució que acull i dona suport material i econòmic als científics.⁵ En aquest cas, els sistemes bibliotecaris i no simplement els informàtics haurien de tenir una part important de la tasca a desenvolupar, tot i que de moment cap universitat del nostre país hagi engegat cap projecte d'aquest estil.

Aquesta nova manera de gestionar la informació electrònica ha comportat, a la vegada, un salt qualitatiu per als bibliotecaris que en algun cas condueix cap a una tran-

4. WARR, W. A. *J. Chem. Inf. Comput. Sci.*, 2003, vol. 43, p. 362-373.

5. LÓPEZ BORRULL, Alexandre; Oppenheim, Charles. «Legal Aspects of the Web». Dins: *Annual Review of Information Science and Technology*, 2004. Volum 38, p. 483.

sició de gestors de fons a facilitadors d'accessos i formació d'usuaris finals, per a qui són creades i optimitzades moltes de les noves fonts d'informació electrònica.

Enllaços a Internet, una raó de ser sota sospita

Si bé inicialment els enllaços a Internet eran desitjats i esperonats, l'aparició de la comercialització de continguts ha comportat l'aparició de casos judicials deguts a infraccions de drets d'autor o competència deslleial, tots ells relacionats amb nous desenvolupaments tecnològics, com ara el *framing* o el *deep linking*.

David Sableman afirmava que «demandar permís per fer un enllaç seria com si un bibliotecari hagués de demanar permís a l'autor abans de recomanar un llibre». Per sort, encara que quantitativament són pocs i sobretot centrats en una lluita entre mitjans de comunicació tradicionals i els exclusivament digitals, cal tenir en compte que els judicis aniran en augment. A Internet, com dèiem anteriorment, el problema no és sempre infringir una llei, sinó el fet que aquesta infracció pugui ser descoberta o no, la qual cosa no pot conferir als gestors d'informació una falsa sensació de seguretat.

Dins del nostre col·lectiu entès en un sentit ampli, molts professionals treballen en l'adequació de portals o creadors de continguts i, tot sovint, com les referències bibliogràfiques que tradicionalment donaven validesa a la feina científica, creuen necessari enllaçar a altres pàgines. La llibertat inicial ha passat a haver de tenir cura sobre qui és l'enllaçat i on l'enllaço. Això comporta l'aconsellable fet de demanar permís per a fer un enllaç i on es prefereix, atès que és una forma òptima d'estalviar-se problemes.

Els judicis que hi hagut per casos de *framing* o *deep linking* no tenien com a protagonistes en cap cas centres de documentació sinó que tot sovint restaven centrades en la competència empresarial: mateixos prestadors de serveis, mitjans de comunicació amb un mateix públic potencial, etc. Certament la majoria d'aquests judicis han tingut lloc als Estats Units, però tot i la marcada tendència que té aquell país a la denúncia, ha estat, segons el nostre parer, una simple qüestió de com avançada està la Societat de la Informació. A l'Estat Espanyol i Europa ja ha començat a haver-hi algun judici i podria ben ser que aquests augmentessin en els propers anys.

D'altra banda, una qüestió poc discutida creiem que ha estat la utilitat de les eines de cerca a Internet, bàsicament directoris i motors de cerca. Pel que fa als directoris, moltes biblioteques universitàries n'han creat d'òptims pensats per als seus usuaris, tant estudiants com científics. La validesa de la indexació temàtica ha estat vàlida, tot i que es troba a faltar una homogenització de les temàtiques, qüestions que BUBL i poques institucions més han ajudat a crear.

Els motors de cerca presenten més problemàtiques des del punt de vista real. Sobretot en el món de les empreses, ja no és important aparèixer a la xarxa, el que és important és aparèixer en els primers resultats de qualsevol cerca. La mateixa dinàmica,

però, del funcionament dels motors dona ja idea de la dificultat de trobar un sistema òptim d'indexació. S'anomena *spamdexing* a tot el seguit de mètodes usats pel creador d'una pàgina web per a assegurar-se que la seva pàgina web apareix en el nombre màxim de cerques a motors de cerca i el més amunt possible. Aquesta estratègia s'ha dut a terme des de diverses aproximacions, algunes més rudimentàries (Paraules invisibles embegudes en el text) fins a l'ús de determinats termes en les metaetiquetes (sex, mp3, etc.) o l'aparició de marques comercials de competidors, etc. Aquests darrers són les que donen problemes des del punt de vista legal.

Pel nostre àmbit aquest fet comporta dues conseqüències importants que cal que tinguem en compte: augment significatiu del soroll documental i una pèrdua de confiança en la capacitat dels motors per a donar resposta a les nostres necessitats informatives i dels nostres usuaris. Això sense tenir en compte la polèmica possibilitat dels enllaços patrocinats, que seria com pagar a un bibliotecari perquè suggerís determinats llibres davant de la necessitat d'un usuari.

Patents

És evident que Internet està jugant i jugarà un paper crucial quant a la implementació d'economies basades en el coneixement. Aquest fet ha portat a que un sistema com el de les patents, consolidat i ben establert, tot i les crítiques que sempre ha tingut, s'hagi vist sacsejat per la mateixa aparició de la xarxa. El problema no rau només en la cobertura de les patents, de manera diferenciada per exemple a Estats Units, al Japó i a Europa, sinó al fet que la no territorialitat d'Internet fa pensar a molts experts que les regles de joc actuals no serveixen a Internet, que restringir quin mètode de negoci està només patentat a un estat quan s'accedeix des de tots és obsolet.

Un altre aspecte, les patents de programari i els mètodes de negoci a Internet, han comportat alguns cas judicial prou important, com ara el sistema *1-Click* d'*Amazon*. Un dels problemes més importants per als documentalistes especialitzats en patents passa, inevitablement, per la consideració necessària de la seva novetat, qüestió que queda molt tocada per la impossibilitat de fer un estudi de la tècnica amb prou força per atorgar fortalesa a qualsevol patent que es pugui assignar, pel fet que ningú pot afirmar que exhaustivament no hi ha cap lloc web que no faci servir aquell mètode.

Podem recordar, per exemple, quan l'empresa *British Telecom* s'adonà que tenien en el seu *portfolio* una patent que els donava els drets a emprar l'hipertext, provà de fer valer la seva força tot i que finalment desistí per la impossibilitat de dur-la a la pràctica i de defensar-la als tribunals. Aquesta paradoxa únicament comporta que es perdi confiança en el procés d'assignació de les patents. Un treballador de l'EPO (*European Patent Office*) afirmava que «nosaltres, perquè sigui efectiva una patent, hem de tenir mecanismes de cerca, bases de dades i altres, per a poder elaborar l'informe actual de la tècnica i poder discernir si és novetat i si és innovador. Actualment, en el nostre sis-

tema això no ho podem dur a terme amb garanties. Actualment hi ha unes 30.000 patents de programari assignades que podrien perdre un judici».

Les raons en contra i a favor de la patentabilitat del programari les ha recollides el col·lectiu Caliu:⁶

— En contra:

- Bloqueig de la innovació.
- Recompensa desproporcionada a l'esforç.
- Reforç de monopolis.
- Patentar informació és contradictori.
- La informàtica no necessita incentius a la innovació.
- Patentar informació atempta contra la llibertat d'expressió.
- Consumidors afectats, no només fabricants.
- Discriminació per model de negoci i afebliment dels drets d'autor.
- Més càrrega de treball per a un sistema de patents amb problemes de qualitat.

— A favor:

- Les patents promouen la innovació.
- Les patents permeten les PIMEs competir amb els peixos grossos.
- Les patents ajuden les empreses joves a obtenir capital risc.
- El programari és una tecnologia com qualsevol altra i no es pot distingir del maquinari. Per tant, no es pot prohibir que es patenti.
- Hi ha moltíssimes sol·licituds de patents de programari, per tant el sector vol que el programari sigui patentable.
- Els drets d'autor són una protecció massa feble per al programari perquè no prohibeixen la imitació.
- Els acords internacionals (TRIPS) ens obliguen a acceptar la patentabilitat il·limitada.
- Encara que les patents de programari siguin problemàtiques si a EUA en tenen, nosaltres també n'hem de tenir per poder competir amb ells.

Molts documentalistes treballen en el dia a dia en processos de patentabilitat i necessiten eines òptimes que els confereixen seguretat en la seva tasca. En els darrers temps, sembla que la Unió Europea permetrà la patentabilitat de programes d'ordinador. Independentment de la idoneïtat de la mesura per l'oposició dels defensors del programari lliure el que queda clar és que una mateixa realitat no pot ser defensada per dues figures de la propietat intel·lectual, drets d'autor i patents.

6. Caliu. *Caliu* [en línia]. <http://patents.caliu.info/> [Consulta: agost 2004]

En un sentit ampli del nostre col·lectiu, caldria que féssim saber el nostre parer per a què gestors de la informació no es veiessin sobrepassats per la realitat legal que comporta una patent i la sensació d'indefensió que tenen moltes d'elles en un procés d'assignació que ofereix poca seguretat.

Marques i noms de domini

Així com les marques han estat sempre un actiu important per a les organitzacions, els noms de domini d'Internet van trigar una mica més a ser considerats. En aquest sentit, cal recordar que determinades institucions o empreses van haver de veure com el nom de domini que els havia de correspondre amb criteris lògics, eren *ciberocupats* per persones individuals, clients descontents, la pròpia competència o simples especuladors econòmics.

Una de les mesures que més han fet per a disminuir els disputes legals ha estat la *Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy* (UDRP) de l'ICANN, que per primera vegada a nivell internacional proveïa d'un sistema internacional i extraterritorial de resolució de conflictes vinculant, tot i que no exclouia l'opció de la via judicial territorial. En aquest sentit, l'arbitratge d'organismes de la WIPO ha servit per a solucionar més de 8.000 disputes.

Tot i així, el problema rau en el fet que tot i que la WIPO pugui prendre decisions, la part que rep una resposta negativa sempre pot anar als tribunals del seu país, on en alguns casos això pot alentir el procés o donar un resultat diferent, com en el cas del domini de barcelona.com.

Creiem que la solució passa perquè la tasca d'aquestes organitzacions supraestatsals sigui més forta, les seves decisions haurien de ser més vinculants, situar-se per sobre de les legislacions estatals, tot i que cal ser conscients que a la pràctica equival a la cessió de sobirania dels Estats.

Censura i filtratge de continguts sensibles

Internet posa a disposició dels usuaris una gran quantitat d'informació. El problema consisteix en el que es pot considerar com a materials o continguts sensibles. La diversitat cultural d'un món globalitzat xoca amb Internet pel fet que el que en un país és un delictes o es considera material sensible no té perquè ser-ho en un altre. Tot i així, cal considerar que en la majoria de països hi ha certs continguts censurables.

La pornografia és, evidentment un dels tipus d'informació més sensible que existeix. Deixant de banda el que pugui ser considerat delictes (pornografia infantil, violacions, etc.), cada país pot legislar diferentment. És també un dels camps que més fàcilment i des del principi es passà a Internet. Tal com afirma Oppenheim «l'èxit d'un nou

mitjà comercial es basa en la implantació que té en pornografia». El volum econòmic que mou és ingent a través de la xarxa.

El 1995 ja apareix un estudi, fet a la *Carnegie Mellon University*, que tot i que ha estat àmpliament criticat per com es dugué a terme, evidentment demostrava que per a qualsevol usuari d'Internet i de llistes de distribució o xats era molt fàcil accedir a pornografia.⁷ El problema que hi ha al darrera és el d'evitar que aquesta informació arribi als menors.

Com posar límits a la informació o als usuaris que la consulten ha estat també un motiu de conflicte entre biblioteques i grups d'usuaris o bé Estats que han provat de legislar restringint les llibertats dels usuaris. No cal només pensar en països com la Xina (on es parla de la *Great Firewall of China*), sinó també ha succeït en països com els Estats Units amb la *Patriot Act* aprovada l'octubre del 2001 després dels atemptats de l'11-S.

També als Estats Units, l'ALA s'ha hagut d'enfrontar amb diferents lleis (*Communications Decency Act*, *Children Internet Protection Act*), que han provat de posar sistemes de filtratge, encara no prou eficients, en els ordinadors de les biblioteques. Així, filtrar informació i continguts és sempre una lluita constant entre la llibertat d'informació i la protecció dels usuaris.

Com a professionals cal que estiguem familiaritzats amb els tipus de filtre existents. Aquests són els següents:

- Filtre de llocs web per les seves capacitats més que no pas pels continguts. Ex: sistemes informàtics que eviten que s'entri al *hotmail*, *kazaa*, *emule*, etc. Bàsicament present en empreses.
- Filtre de correus, dedicat a l'*spam*.
- Filtres de webs pel seu contingut. És sens dubte el més controvertit. Hi ha diferents formes d'actuar:

- Els primers sistemes filtren les pàgines web prèviament al seu accés. Cerquen paraules «prohibides» relacionades sobretot amb pornografia. Com tots els sistemes de Recuperació d'Informació, aquests sistemes no ofereixen excessiva resolució quant a precisió.

L'any 2001 es va crear un projecte anomenat *NetProtect*⁸ que incloïa un estudi europeu sobre 10 sistemes de filtre (entre ells, els més coneguts, *Cyber Patrol*, *CyberSitter*, *Net Nanny*, etc.) i van arribar a una sèrie de conclusions:

7. RIMM, M. «Marketing Pornography on the Information Superhighway: A Survey of 917,410 Images, Description, Short Stories and Animations Downloaded 8.5 Million Times by Consumers in Over 2000 Cities in Forty countries, Provinces and Territories». *Georgetown Law Journal*, 1995, volum 83, número 5, 1849.

8. BRUNESSAUX, S., ISIDORO, O., KAHL, S., FERLIAS, G., & ROTA SOARES, A. L. *Report on currently available COTS filtering tools (d2.2)*. [s.l.]: Netprotect Project, 2001.

- Els pares i educadors saben que Internet és una bona eina docent i pedagògica, el problema del qual és l'accés a informació que els pot fer mal.
- Filtrar Internet és molt semblant a censurar i xoca amb la llibertat d'expressió. L'avantatge d'aquests enginys és que és una solució de compromís: el bloqueig no es produeix en la font del contingut sinó en la recepció, sense censurar l'autor o el contingut.
- Un bon sistema de filtratge ha de tenir diverses qualitats: efectivitat (que no més filtri el que s'ha de filtrar), configurabilitat (cada persona pugui canviar els criteris), transparència (que exposi els motius pels quals l'ha filtrat) i usabilitat.
- Dels sistemes que van estudiar, van concloure que els sistemes existents tenien, en general:

- Baixa efectivitat
- Baixa capacitat per filtrar llocs web no escrits en anglès
- Manca de transparència

- El segon sistema es basa en una organització externa que fa d'intermediària i avalua i etiqueta el contingut. Així, l'Internet Explorer permet fer aquest filtre de contingut basat en els criteris de l'ICRA (*Internet Content Rating Association*).
- El tercer sistema és l'auto-regulació, és a dir, que el propi creador del contingut l'avalua. Així, per exemple, el *Recreational Software Advisory Council on the Internet* (RASCi), que convida els productors a valorar el seu contingut del 0 al 4 en diferents categories (sexe, nuesa, violència, llenguatge). Un altre sistema és el PICS (*Platform for Internet Content Selection*). El seu problema és que depenen de la voluntat dels seus creadors, que saben que valorant el seu contingut com a més fort, menys clients potencials poden tenir.

Al nostre país, a l'Estat i a Europa no sembla que els aires vagin en la línia d'un increment de la censura però tot i això com a col·lectiu cal refermar la defensa de l'accés a la informació. En aquest sentit, cal esmentar que l'IFLA redactà un manifest (*l'Internet Manifesto*) declarant entre d'altres coses que l'esmentada llibertat en l'accés a la informació és una responsabilitat central dels professionals de la informació.⁹

Jurisdicció

Una qüestió que ha anat sorgint al llarg de tot el text ha estat el de la jurisdicció de la legislació. Qualsevol gestor d'un lloc web penja una sèrie de continguts i possiblement no és conscient de l'abast internacional que pren en el seu dia a dia. El cert és que l'In-

9. IFLA. *The IFLA Internet Manifesto*, 2002. <http://www.ifla.org/misc/im-e.html> [Consulta: agost 2004]

ternet dels Estats que esmentàvem al principi pren una realitat més important quan el material a penjar pot tenir repercussions legals en d'altres països.

Pensem, per exemple en la demanda que una associació de jueus francesa presentà contra *Yahoo!* perquè des del seu directori es podia accedir a una pàgina web que venia en línia records d'estètica *nazi*.¹⁰ Els tribunals francesos donaren la raó a les associacions tot i que *Yahoo!* adduí que tecnològicament no sabia com evitar que usuaris francesos entressin accedissin a l'enllaç. Un cop apel·là als tribunals californians, aquests li donaren la raó al directori atès que no infringia cap llei dels Estats Units.

Recordem, també, les dificultats que tingué l'Estat Espanyol per tancar la pàgina web de l'organització política Batasuna, en estar el servidor ubicat a l'Estat Francès i l'empresa que el gestionava restava també als Estats Units.

La qüestió jurisdiccional pot crear molt problemes si considerem la possible existència de paradisos digitals, no només pel que fa a certes ideologies sinó també pel que es refereix a la difamació, creació de pensaments subversius, etc.¹¹

En aquest sentit, creiem que caldria anar cap a una homogenització de la regulació internacional. És cert que és un tema molt complex, atès que en entorns propers com la Unió Europea cal molt temps i consens per a fer directives, però potser caldria la implicació d'organismes com ara la WIPO o la WTO que podrien dur a terme aquesta tasca.

Dipòsit legal de la informació digital

El darrer punt on els aspectes legals d'Internet afecten al nostre col·lectiu és, sens dubte, la qüestió del dipòsit legal, tant de les revistes electròniques com dels llocs web.¹²

D'una banda, amb la concessió de les llicències per part de les editorials sobre les revistes electròniques podem considerar que, en certa manera, biblioteques i centres de documentació han perdut capacitat de gestionar el seu fons. En molts casos, han passat a ser gestors d'enllaços a través dels llocs web de les biblioteques, amb els problemes que això comporta des del punt de vista de catalogació i, també, òbviament de preservació.

La solució ha passat i ha de continuar fent-ho pel reforçament dels consorcis, de manera que la vessant negociadora esdevé més forta i la capacitat d'aconseguir millors preus més elevada. És sobretot en el cas de les biblioteques universitàries on s'ha reeixit en aquest camp. Tot i així, existeixen les pors a la dependència respecte de les editorials, que són les que, de moment, permeten l'accés a les revistes, no ja només en el moment

10. REIDENBERG, J. R. (2001). *The Yahoo Case and the International Democratization of the Internet* [en línia]. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=267148 [Consulta: juny 2004]

11. MARTIN, B. *Defamation havens* [en línia]. http://www.firstmonday.dk/issues/issue5_3/martin, 2000. [Consulta: juny 2004]

12. MUIR, A. (2001). «Legal Deposit and Preservation of Digital Publications: A review of research and Development Activity». *Journal of Documentation*, 2001, volum 57, número 5, 652.

en el qual es tanqui una subscripció perquè no es perdi l'accés al que ja s'ha pagat sinó en el cas que les editorials tinguin problemes econòmics i es vegin obligades a tancar.

Quant a revistes exclusivament digitals, alguna iniciativa està començant. LOCKSS (*Lots of Copies Keep the Stuff Safe*), allotjada a la *Stanford University* tot i que hi participen altres biblioteques i algunes editorials, pretén proveir d'un programari que permeti la preservació digital d'aquest tipus de documents.

D'altra banda, hi ha la preservació de la informació digital recollida als llocs web en general. Certament, el Control Bibliogràfic Universal no inclou encara de manera ferma tots els documents efímers que pengen a la xarxa.

Hi ha hagut diferents estratègies per a dur a terme el dipòsit legal. És evidentment, una problemàtica sovint més tècnica que d'altre tipus i cal una política molt proactiva per a dur-la a terme. L'estratègia exhaustiva (o més aviat pseudoexhaustiva) és la duta a terme per Archive.org, entitat on hi participa la *Library of Congress*, el motor de cerca del qual recull periòdicament i arxiva segons la data el contingut d'un lloc web, cosa que començarà a donar molts fruits en el moment en el qual els historiadors l'emprin per a saber som era l'Internet dels principis, tenint en compte que ja hi ha una part més antiga que s'ha perdut per sempre.

Altres països, com ara els nòrdics, també han provat de seguir aquesta estratègia, tot tenint en compte que una interessant reflexió que han hagut de considerar era decidir què entenien que pertanyia al seu domini. La definició del que és suec, per exemple, topa altra vegada amb la no territorialitat d'Internet. El fet que siguin nacions petites els ha ajudat, sens dubte, a aquesta opció.

D'altra banda, països com Austràlia i darrerament el Regne Unit han optat per un criteri selectiu, han creat uns criteris de selecció del que podien i no emmagatzemar.

En el cas català, creiem que seria òptim un model exhaustiu, seguint l'exemple dels països nòrdics, tot i que cal recordar que el català és una de les llengües més presents a la xarxa. La discussió, segons el nostre parer, caldria que entrés en dues vessants: el domini lingüístic i el domini de servidors, és a dir, que entenem per pàgina web en català i com fer el dipòsit de la resta de servidors ubicats el domini territorial, independentment de la llengua emprada.

Evidentment, darrera de la discussió hi ha totes les qüestions tècniques, però es podria aprofitar en gran manera l'experiència d'altres països per a dur-la a terme.

Conclusions

Internet com a entitat extraterritorial comporta una sèrie de problemàtiques degut a què les legislacions són essencialment estatals, tot i que a nivell europeu ha començat a fer-se, no sense problemes, una certa harmonització de les lleis per tal d'adequar-se a la realitat de la xarxa, fet agreujat perquè tot sovint les tecnologies van molt per davant de les lleis.

Som plenament conscients que al llarg del text hem presentat més problemàtiques que solucions. La tendència sembla anar encaminada cap a l'augment de les infraccions no pas per desconeixement sinó perquè les activitats que duem a terme poden ser visualitzades com a competència per un sector, l'econòmic, que posa en la xarxa moltes expectatives de creixement.

Pel que fa al col·lectiu de les biblioteques, les solucions passarien per una reflexió sobre els serveis que ofereixen i quins podrien comportar riscos, així com l'increment en el coneixement de les lleis que afecten a Internet.

Com a col·lectiu, documentalistes i bibliotecaris han de mostrar una gran capacitat d'adaptació a la xarxa i ser capaços de convertir-se en una veu pròpia amb prou capacitat d'influència a nivell de Catalunya, de l'Estat Espanyol i sobretot, d'Europa, on es decidiran moltes de les legislacions relatives a Internet que en els propers anys afectaran a la nostra feina desenvolupada en molts àmbits diferents, com ara biblioteques, centres de documentació, però també gestors d'informació i continguts a través de la xarxa.

Bibliografia

1. OPPENHEIM, C. (2001) *The legal and regulatory environment for electronic information*. Tetbury: Infonortics. ISBN 1-873699-53-0.
2. GARROTE FERNÁNDEZ-DÍEZ, Ignacio (2001). *El derecho de autor en Internet: la directiva sobre derechos de autor y derechos afines en la sociedad de la información*. Granada: Comares. (Estudios de derecho privado, 24). ISBN 84-8444-329-9.
3. Directiva 01/29/CE del Parlamento Europeo i del Consejo, del 22 de mayo relativa a la armonización de determinados aspectos de los derechos de autor y derechos afines a los derechos de autor en la sociedad de la información.
4. WARR, W. A. (2003). *J. Chem. Inf. Comput. Sci.*, vol. 43, p. 362-373.
5. LÓPEZ BORRULL, Alexandre; OPPENHEIM, Charles (2004). «Legal Aspects of the Web». Dins: *Annual Review of Information Science and Technology*. Volum 38, p. 483.
6. Caliu. Caliu [en línia]. <http://patents.caliu.info/> [Consulta: agost 2004]
7. RIMM, M (1849). «Marketing Pornography on the Information Superhighway: A Survey of 917,410 Images, Description, Short Stories and Animations Downloaded 8.5 Million Times by Consumers in Over 2000 Cities in Forty countries, Provinces and Territories». *Georgetown Law Journal*, 1995, volum 83, número 5.
8. BRUNESSAUX, S., ISIDORO, O., KAHL, S., FERLIAS, G., & ROTTA SOARES, A. L. (2001). *Report on currently available COTS filtering tools (d2.2)*. [s.l.]: Netprotect Project.
9. IFLA. *The IFLA Internet Manifesto*, 2002. <http://www.ifla.org/misc/im-e.html> [Consulta: agost 2004]
10. REIDENBERG, J. R. (2001). *The Yahoo Case and the International Democratization of the Internet* [en línia]. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=267148 [Consulta: juny 2004]
11. MARTIN, B. (2000). *Defamation havens* [en línia]. http://www.firstmonday.dk/issues/issue5_3/martin. [Consulta: juny 2004]
12. MUIR, A. (2001). «Legal Deposit and Preservation of Digital Publications: A review of research and Development Activity». *Journal of Documentation*, 2001, volum 57, número 5, 652.

